

Рис. 2 Порівняльна характеристика рівня емоційного вигорання працівників швидкої допомоги та патрульної поліції

Опитування дало змогу визначити достатньо високий рівень вигорання у працівників швидкої допомоги та патрульної поліції.

Розвиток стійкості до зазначених вище стресових факторів процес довготривалий та складний. Він потребує значних психічних й фізичних сил працівників, підтримки рідних та соціальної допомоги з боку держави. Нажаль в нашій країні в даний час не розвинена психологічна допомога працівникам даних служб, незважаючи на наявність штатних психологів в структурі поліції. Особи залишаються сам на сам з отриманим стресом, що спричинює достатній але не високий рівень стресостійкості працівників даних служб.

Бібліографічні посилання:

1. Сельє Г. Стресс без дистресса. Журнал неврології ім. Б.М. Маньковського 4, № 1. 2016. с. 78-89.
2. Недря К. М. Стресостійкість у роботі поліцейського: навч.-практ. Посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 124 с.

Горіна Ольга Теофілівна

доцент кафедри психології та педагогіки, кандидат педагогічних наук
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ ДИТИНИ, ЯКА ОПИНИЛАСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

У науковій літературі поняття «портрет» має літературне визначення, історико-біографічне. Цікавими для науковців є такі різновиди пояснення даної дефініції як філософський, культурологічний, психологічний, соціальний портрети. Останнім часом збільшилася кількість досліджень опису змішаних типів портретів: соціально-політичний, історико-політичний, соціально-демографічний портрети. У соціології портрет особи застосовується для дослідження поведінки, опису характеру. Однак, так як деякі факти практично зафіксувати неможливо, то створений соціальний портрет, який би охопив усі сторони життєдіяльності людини буде незавершеним. Тому необхідно використати методологію психологічного дослідження (анкетування, опитування), в результаті яких можна більш точно створити соціально-психологічний портрет який охоплює не тільки зовнішні дані, а певні риси, особистісні якості.

Результатом складання соціологічного портрету є соціальний статус, в якому враховано матеріальне становище, вікові особливості, спосіб життя, соціальну роль тощо. Однак констатуємо, що соціологічний портрет не є науковим методом, хоча визначає алгоритми для збору матеріалу необхідного для складання психологічного портрету. Починаючи з 1970-х років у вітчизняній соціології розробляються соціальні, соціологічні портрети певних соціальних груп.

Психологічний портрет науковцями розглядається як комплекс відомостей про особливості способу життя людини, способів задоволення потреб, що дозволяють пізнати людину, її поведінку, особистісні якості. Сьогодні при підборі кадрів, роботі з різними категоріями осіб, складання соціально-психологічного портрету допомагає особі показати свій людський потенціал, реалізувати професійні знання, індивідуальні якості.

Важливо пам'ятати, що особистість не можна увігнати в якісь певні рамки і психологічний портрет – це лише відображення набору якостей, які людина може використовувати в житті, але може і не проявляти їх, враховуючи особистісні інтереси.

Актуальною проблемою сучасних наук є дослідити, проаналізувати і скласти соціальний, психологічний чи змішаний, соціально-психологічний портрет осіб/сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах або перебувають у центрах соціально-психологічної реабілітації.

У Законі України «Про соціальні послуги» (2013 р., зміни внесені 16.11.2021) складні життєві обставини розглядаються як – «обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвитку особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно» та визначено чинники, що можуть зумовити складні життєві обставини: малозабезпеченість сім'ї, поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків, жорстоке поводження з дитиною, домашнє насильство, ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини, насильство за ознакою статі, шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією тощо. Сьогодні по Україні та всіх регіонах кількість таких сімей зростає через економічні, соціальні, політичні виклики.

У Законі України «Про соціальні послуги» (зміни внесені 16.11.2021) термін «вразливі групи населення» розглядається як «особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників».

За останні роки, у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на сході країни, до сімей, які опинились в складних життєвих обставинах додалися ще дві нові категорії, а саме: сім'ї учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщені особи.

Є сім'ї, які потребують особливої уваги та соціально-психологічної підтримки, зокрема одинокі матері, сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю, особи з числа дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування.

Оскільки першим соціальним інститутом, у якому має зростати дитина, є сім'я, то необхідно проаналізувати проблеми в її функціонуванні. Класифікуючи сучасні сім'ї, ми можемо розподілити їх на два великі класи – благополучні та неблагополучні сім'ї, виховний потенціал яких також може бути охарактеризований як відповідальне або безвідповідальне батьківство. Концепція відповідального батьківства характеризується тим, що в такій родині основним принципом, що формує стиль сімейних стосунків, систему цінностей є розуміння батьками соціального портрету дитини, її особистісного розвитку.

Батьківство – це соціально-психологічний феномен, що є емоційно забарвленою сукупністю знань, уявлень і переконань особистості відносно себе як батька/матері, що реалізується в сукупності проявів поведінкової складової батьківства. Батьківство об'єднує подружжя, яке свідомо вирішило дати початок новому життю завдяки феномену материнства і батьківства (виконання функції батька), проте не визначається простою сукупністю цих проявів. Одним із компонентів, який формує стилі стосунків і виховних впливів батьків, є відповідальність кожного члена подружжя за виконання всього комплексу своїх сімейних обов'язків. У такій родині дитина з перших днів життя має створені батьками умови для повноцінного розвитку, формування індивідуальних якостей, особистісних рис.

Залежно від характеру ті чи інші риси можуть бути виражені більше або менше. Дитячий психолог (А. Люблінська), відзначає циклічність у розвитку дітей. Багато вчених психологів рекомендують не намагатися переробляти тип психіки властивий дитині від народження, а рекомендують «розпізнати, зрозуміти і прийняти» з тим, щоб розумним виховним впливом згладити ті риси, які можуть перешкодити майбутньому розвитку дитини. Ці поради важливо довести до відома батьків, які впевнені, що з будь-якої дитини можнавиліпити особистість, за зразком, який сподобався.

Людину можна виховати, але в межах, і якщо за них переходити, то це зменшить бажаний результат, так як вона настільки складна, що загальноприйняті особистісні відмінності, зрозуміти важливо, але складно.

Вроджені відмінності вимагають особливого підходу, і траєкторію формування особистості дитини у дитячому віці 7-12 років, шукати в психіці дитини цього віку, щоб під впливом виховання, управління розвитком дитини, перейти від вихідного стану до бажаного.

Одні вчені мають єдину думку щодо вроджених рис особистості, які мало змінюються з віком, другі – зовсім не змінюються.

Дитячий психолог А. Люблінська, дотримується гіппократівських канонів, підтверджених Павловим щодо виділення типів темпераменту: холерики, сангвініки, флегматики, меланхоліки.

Однак яскраво виражених типів мало, природа обмежує їх рисами характеру: оптимізм-песимізм, товариськість-замкнутість, а отже і переважні емоції в різних пропорціях. Акцентується увага на тому, що особистість дитини розвивається в діяльності. Але не варто оцінювати дітей за звичною шкалою «кращий-гірший», рівнем соціалізації, а визнати факт існування в сучасних умовах, хто виховував чи виховує, в яких умовах дитина перебувала чи перебуває на даний час.

При складанні соціального портрету дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах службами необхідно враховувати:

- батьки або особи, які їх замінили, ухиляються від виконання своїх обов'язків;
- без поважних причин не піклуються про стан здоров'я, навчання дітей;
- не забезпечують необхідним харчуванням, медичний догляд дітей;
- здійснюють жорстоке поводження та насилля над дитиною самовільне залишення дитиною постійного місця проживання;
- постійний супровід сім'ї центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Для соціально-психологічного супроводу таких сімей враховуються декілька або одна із причина, яка свідчить про складні життєві обставини в яких живе дитина/діти. При цьому при взятті дитини на облік, має бути визначена домінуюча підстава, яка найбільше негативно впливає на стан здоров'я, розвитку дитини.

Таким чином, кількість складних життєвих обставин, в яких опиняються сім'ї з дітьми, останніми роками збільшилося і тільки при взаємодії працівників влади, соціальних фондів, благодійних організацій створити умови для захисту прав дітей та їх повноцінного розвитку.

Бібліографічні посилання:

1. Варій М.Й. Психологія: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 288с.
2. «Діти у складних життєвих обставинах»: Програма і методика соціально-психологічної реабілітації та адаптації дітей, які перебувають у центрі соціально-психологічної реабілітації». URL: <https://dismp.gov.ua/diti-u-s...>
3. Конституція України із змінами, внесеними Законами України від 8 грудня 2004 р. №2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952- VI, від 19 вересня 2013 року № 5856- VII, від 21 лютого 2014 року №742-VII, від 02.06.2016 № 1401-VIII. Харків, 2018, 64 с.
4. Лазос Г.П. лист від 19.09.2013 р. № 2-6/273. Національна академія педагогічних наук України Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / <https://zakon.rada.gov.ua>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585 «Про затвердження Програми соціально-психологічної реабілітації дітей, які перебувають у складних життєвих обставин. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: Методичний посібник / за заг. ред. З.Г. Кісарчук. Київ: ТОВ Вид-во «Логос». 207 с.